

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Володимирська, 54, Київ-54, 01601, МСП.

E-mail: prez@nas.gov.ua. Факс: (044) 234-32-43

Телефон: канцелярія 234-51-67, 239-65-94; для довідок 239-66-66, 239-64-44

Для телеграм: Київ, Наука. ЄДРПОУ 00019270

№ 121/1086-5 «07» 07 2025р.

На Ваш №

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України

На № 14794/0/2-25 від 16.06.2025

Відповідно до доручення Кабінету Міністрів України від 16.06.2025 № 14794/0/2-25 Національна академія наук України розглянула звернення Рівненської обласної ради від 12.06.2025 № 01/05-255р щодо відзначення на державному рівні 500-річчя від дня народження князя Василя-Костянтина Острозького і надсилає інформацію, підготовлену в Інституті історії України НАН України.

Додаток: на 2 стор.

Віцепрезидент
Національної академії наук України
академік НАН України

Сергій ПИРОЖКОВ

№ 227/329

«03» серпня 2025

Відділення історії, філософії та права

На к/к №227 від 17.06.2025

Постать князя Василя-Костянтина Острозького, багаторічного київського воєводи та найбільшого магната на українських землях другої половини XVI – початку XVII ст., викликала дуже різні оцінки не лише серед його сучасників, а й серед істориків упродовж останніх двох століть. Адже князь, цей “стовп православ’я”, виявився однією з центральних постатей гучного релігійного протистояння в Речі Посполитій, започаткованого Берестейською унією 1596 р. На сьогодні ім’я Василя-Костянтина Острозького пов’язане для українців передусім із низкою національних символів – Острозькою біблією, Острозькою академією, острозьким інтелектуальним гуртком та знаковими виданнями останньої третини XVI ст., постання яких стало вислідом його безпосередньої ініціативи як “некоронованого короля” Русі.

Діяльність князя Острозького широка й багатогранна: як воєвода він очолював оборону українських земель від неспокійних сусідів; як найбільший землевласник займався освоєнням незаселених теренів, сприяючи розвитку українських воєводств Речі Посполитої; як меценат дбав про інтелектуальне зростання руської культури; як ревний вірянин Православної церкви опікувався її храмами та монастирями; як представник руського / українського народу сприяв формуванню власної колективної ідентичності у свідомості українського населення. Водночас був достатньо толерантною особою, аби залучати до співпраці задля реалізації своїх широких планів протестантів та католиків, представників різних етнічних груп.

Врешті, якими б не були мотиви князя, очевидно одне – його реальні справи значно прислужилися збереженню самобутності тогочасної Русі-

України як потужного анклаву в складі Речі Посполитої, зі своєю власною давньою історією, своїм окремим давнім правом, своєю мовою. Все це суттєво вплинуло на постановня концепції Русі як третього члена, а руського народу – як творця цієї держави разом із польською і литовською політичними “націями”. Політична культура, сформована на такий спосіб, з її ідеями виборності верховної влади та договору між володарем і народом, буде успадкована козацьким станом, якому судилося створити в другій половині XVII ст. окрему Українську державу.

Нині українські історики активно працюють над деколонізацією історіографії, на постановня якої свого часу мала великий вплив і російська імперська візія минулого, і радянська ідеологія, що зводила науку до функцій обслуговування держави. Українській історії повертаються цілі історичні періоди, а водночас – постаті, результативність діяльності яких на ґрунті збереження національної ідентичності була вагомою. Цей процес дозволяє переорієнтувати українське минуле з історії українців як постійної жертви на історію сильних людей, учасників великих історичних подій, де вони виступали активними акторами з власною позицією і власними очікуваннями. Постать князя Василя-Костянтина Острозького, як й інших представників цієї князівської родини, належить саме до таких. Незайве нагадати, що батьком Василя-Костянтина був гетьман Великого князівства Литовського, переможець над Московським князівством у битві на Орші (1514 р.) Костянтин Острозький. Цілком логічно, що під час першої хвилі перейменувань у травні 2022 р. Київ отримав замість вулиці Московської вулицю князів Острозьких.

Тож наявні вагомі підстави підтримати ініціативу відзначення 500-ліття з дня народження Василя-Костянтина Острозького серією заходів. У часи війни, яку веде Україна з російським агресором за збереження своєї незалежності, це сприятиме посиленню інтересу українців до свого минулого, що безпосередньо виводить на розуміння ними свого давнього коріння, свого місця в європейській історії, чіткого формулювання відповіді на питання “хто ми”.

Заступник директора
Інституту історії України НАН України
член-кореспондент НАН України

Геннадій БОРЯК